

Març 2024
n° 311

La Letra Mesadièra

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS OCCITANS D'ARIÈJA

11, car. Enric Fabre 09100 PÀMIAS
05.81.06.03.88/ieo09@orange.fr
<http://arieja.ieo-opm.com/>

LO MOT DE LA PRESIDENTA DE L'IEO D'ARIÈJA

Cars amics,

Al mes de febrèr passat se tenguèt l'amassada generala de l'IEO d'Arièja, un rendètz-vos annadièr plan important per l'anar democratic de l'associacion.

Una escasença per nosautres totes de nos acampar per véser çò complit, una escasença pel conselh d'administracion de rendre compte de son trabalh, de las realizacions de l'an passat, tanben de las dificultats encontradas coma de çò previst per l'avenir.

L'amassada es un moment privilegiat d'escambi que cadun i pòt parlar de son experiéncia, de sas idèas, de sos objectius. Alara coma de costuma es de plànher que i aja pas mai de participacion activa dels membres. Plan segur, la ressorça del poder es utila per aténher le quòrum necessari a la tenguda de l'acamp, ça que la, la preséncia activa l'es encara mai per poder trabalhar d'un biais eficaç. Cada votz a son importància e compta per préner las bonas decisions.

Alara d'escambis, n'i agèt plan segur e ne vòli mercejar tant les participants coma le conselh d'administracion que ven d'èsser elegit. Mas un còp mai pòdi pas dire que siá novèl, ja que de novèl avèm pas qu'una elegida jove, que mercegi fòrça pel sieu engatjament.

Le problèma del renovèlament de las personas es pas de uèi mas se pausa cada an amb mai d'agudesas e la nòstra situacion comença de vénguer pessamentosa.

Se gaitam de pròche la composicion de l'IEO d'Arièja es de bon véser qu'avèm gents d'experiéncia que sèm reconeissents de son implicacion dempuèi annadas ; mas se volèm contunhar e fèr de l'IEO d'Arièja una estructura dinamica e perenna nos cal anar cap a d'aderents novèls amb experiéncias, perspectives e competéncias novèlas. Tot es a cambiar dins la societat d'ara e nos fèr mestier una associacion que pòsca respondre als besonhs.

De l'acamp d'ongan resulta qu'avèm de melhorar la nòstra comunicacion, al dintre coma en defòra de l'IEO, per capitar d'aver messatges clars e atrasents, de modernizar çò qu'avèm ja per que siá mai atractiu, de multiplicar les projectes collaboratius.

AGENDA

Emissions de ràdio

Cada jorn a **12h32** e **18h52** - *De còr e d'òc* sus *Radio Transparence* 93.7 FM

Cada dimars, de **19h00** a **20h00** - *Era votz dera montanha*, sus *Radio Couserans* 94.7 FM

Corses e Talhièrs

Le diluns de **9h30** a **11h00** a Pàmias (Espaci occitan) - Cors d'occitan debutants.

Le dimars de **14h00** a **15h30** a Sent Joan del Falgar (Ostal de las associacions) - Talhièr d'occitan totes nivèls.

Le dimars de **17h00** a **18h30** a Foish (Le Léo) - Cors d'occitan totes nivèls.

Le dimècres de **15h30** a **17h30** al Fossat (sala multimèdia/Versalhas) - Talhièr d'occitan totes nivèls.

Le dimècres de **17h00** a **18h30** a Sent Guironç (Ostal de la Ciutadanetat) - Cors d'occitan debutants.

Le dimècres de **18h30** a **20h00** a Sent Guironç (Ostal de la Ciutadanetat) - Cors d'occitan confirmats.

Le dijòus de **9h30** a **11h00** a Pàmias (Espaci occitan) - Cors d'occitan confirmats.

Le dijòus de **14h00** a **16h00** a L'Avelhanet (Sala multiespòrts) - Cors d'occitan totes nivèls. Contacte : 05.81.06.03.88

12 e 26/03/2024 a **18h00** a Pàmias (Espaci occitan) - Talhièr de cant amb Pascala Respaud. Contacte : lauseta@gmail.com

06 e 20/03/2024 a **18h00** a Pàmias (Espaci occitan) - Talhièr de convèrsa animat pel Cercle occitan Prospèr Estieu de Pàmias. Contacte : 05.81.06.03.88 o ostaloco9@orange.fr

Animacions

02/03/2024 a comptar de **10h00** a Pàmias (Espaci occitan) - Talhièr d'Aprèndiment de la Lenga « La sociolingüística, un saber engatjat pels minoritaris ? » amb Christian Lagarde. Inscripcions fins al 29/02. Contacte : 05.81.06.03.88 o ieoo9@orange.fr

03/03/2024 a **18h00** a L'Avelhanet (Casino-Cinéma) - *Projeccion del filme* "Un pont au-dessus de l'océan" de Francis Fourcou. Entrada : 6€.

17/03/2024 a 11h00 a Montsegur (Prat dels Cremats). *Commemoracion del lenhièr.* Organizat per Occitània e Libertat (Jacques PINCE).

23/03/2024 a La Bastida de Bosinhac - *Transicion a Traucapairòls.* Pèça de teatre en occitan subretitolada en francés jogada pels Galejaires. Contacte : 06.65.77.59.24

Dins les meses que venon aplicarem çò discutit a l'amassada e nos caldrà trabalhar junts per desvolopar iniciativas novèlas per tal de sensibilizar mai le public e de defendre amb energia la lenga nòstra dins totes les domènis de la societat.

Mai nombroses, resolguts e ofensius serem, mai poirem fèr una diferéncia vertadièra e complir la nòstra mission cap a l'occitan.

Un còp mai grandmercé a totes per la vòstra fisança e le vòstre engatjament de contunh, es atal qu'entre totes ac farem tot.

Annia Wolf

Corrièr dels lectors

Publicam dins la rubrica que se'n parlava dins la *Letra mesadièra* passada, un primièr "corrièr dels lectors" que, o esperam, ne portarà d'autres ja que, a aquesta rubrica, cadun i pòt préner part, amb un corrièr nòu o en responsa a un legit.

Se legisquèc dins la Letra mesadièra n° 309 del mes de genièr de 2024, jos la pluma de la presidenta, que la Letra, "coma organ de comunicacion e letra d'informacion de l'IEO d'Arièja, le burèu pensa que la caldriá benlèu melhorar: en mai de las informacions sus las activitats e las orientacions de l'IEO, s'i poiriá apondre una mena de 'paraula de lectors' que poiriá recebre tota mena de creacions, remembres, vejaires, corrièrs dels lectors... Sus aquel sicut, la presentacion e la difusion de la letra, podètz mandar vòstra opinion a l'IEO per corrièr electronic (ieo09@orange.fr)". Aproveitem-ne, doncas!

Me regaudissi que la Letra mesadièra vengua una vertadièra letra d'informacions (çò qu'èra la sieu destinacion d'origina, fin finala) que les aderents de basa, coma ieu, son pas brica al corrent de çò que se passa dins l'IEO d'Arièja per tot çò que concernís, per exemple, la vida de l'associacion, las orientacions discutidas e retengudas, etc. e qu'avèm set d'informacions d'aquela mena. Coma nos es tanben demandat de donar la nòstra opinion sus l'anar de la Letra, m'acontentarè de dire que, coma organ oficial de la seccion d'Arièja e doncas coma paraula oficiala de l'IEO, una carta me sembla indispensable per enquadrar çò que se publica. Tanben, me sembla vengut indispensable de passar a un format electronic que ne facilitariá la concepcion e la difusion que seriá le format electronic d'una vertadièra letra d'informacions.

D'autra part, la lectura Letra mesadièra n° 310 del mes de feurièr de 2024 me reservèc una d'aquelas suspresas que balha un rèiregost pauc gostós. S'i legissiá, al parat de la publicacion d'un obratge de "collectatges", aquesta frasòta: "74 contes transcrits e redigits en gascon de Vathmala, en occitan e en francés". Qué significa? Cal comprene qu'es una edicion trilingua ja que l'occitan (sic) e le "gascon de Vathmala" (sic) son distinguits coma doas lengas diferentas, coma tanben ac es le francés? Per ieu, i a quicòm que s'amerita d'èsser explicitat als lectors de basa de la Letra mesadièra, membres de l'IEO d'Arièja, sus la concepcion lingüistica qu'a le comitat de redaccion de la Letra e, doncas, qu'a le burèu de l'associacion portaire de la vision de l'IEO. Per ieu, ne va de la credibilitat de çò que se publica jos la responsabilitat de l'IEO, doncas de la credibilitat de l'IEO d'Arièja, el meteish. Levat s'es quicòm que s'es deishat passar sense cap d'idèa particulara mas, dins un tal cas, una lectura rigorosa de la Letra abans publicacion fasquèc frèita per evitar tota ambigüitat de plànher.

Aquò dit -e ne cal pas trèire tota l'importància qu'a, al mieu vejaire-, cal saludar que l'IEO d'Arièja publique, cada mes, pendent tota l'annada, dempuèi 1998, una letra. Aquò's signe de perennitat e de trabalh de longa, causa plan rara dins le nòstre monde.

Patrici Pojada, adherent de basa de l'IEO d'Arièja, professor de las Universitats, membre titular de l'Acadèmia Aranesa de la Lengua Occitana, membre del conselh lingüistic del Congrès permanent de la lenga occitana, membre *numerari* de l'Institut d'Estudis Catalans, ancian president del Grop de Lingüistica Occitana de la Generalitat de Catalonha.

Per èsser al fil...

L'IEO Arièja : <https://arieja.ieo-opm.com/>

Lo Diari : <http://lodiari.com/>

Jornalet : <https://www.jornalet.com/>

Lo Congrès : <https://locongres.org/fr/>

La cadena d'Alan Vidal : <https://www.youtube.com/@alainvidal9019>

La sociolingüística, un saber engatjat pels minoritaris ?

Al sens contra de la lingüística, que se maina sonque de la lenga, la sociolingüística estúdia 'las lengas en societat'. E coma lo monolingüisme es pas una realitat mas un fantasma de poder, estúdia las relacions entre las lengas, o puslèu sos parlaires. Aquelas relacions son gaire equitables, siá entre lengas, siá entre varietats e registres de lenga, siá entre parlaires. Atal se'n fa resson la sociolingüística, d'ont mai se los sociolingüistas son de minoritaris o 'implicats'. Mas ont s'arrèsta la sciéncia (umana) qu'obsèrva e ont s'arrèsta lo militantisme qu'agís ? Cossí promòure la pluralitat o 'diversitat' de las lengas-culturas dins o en defòra de las politics lingüísticas, dins l'administracion, l'economia, l'ensenhament, los mediàs e l'ensemble de la cultura ?

Crestian Lagarda es sociolingüista, doctor en Estudis ibèrics e latinoamericans e professor emerit de l'Universitat de Perpignan.

Tarifas : 15€ (normal) – 13€ (sòci IEO) – 11€ (persona inscrita a un cors IEO 09)

Istòria de mots d'Alan Vidal

Las tèrras d'ençò nòstre

A l'entorn de Pàmias e de totes tempses, sens tròp espepissar, les païsans an distinguit tres categories de tèrra. Las bolbenas s'encontran dins la plana entre Montaut e Maseras. Bolbena poiriá venir del latin popular *pulvus* e qu'a balhat « polva » en occitan ; vertat qu'aquelas tèrras fan fòrça polsièra un còp secas. Le mot se tròba dins toponims coma La Bolbona o La Bolbena. L'abadiá de Bolbona a costat de Maseras destrusada al moment de las guèrras de religion fusquèc tornar bastida al pè de Senta Gabèla en gardant son nom de Bolbona. Per se trufar de qualqu'un ni tròp polit ni tròp desgordit, sai pas perqué se disiá "grapaud de bolbena."

Totjorn dins la plana s'encontrava le long de l'Ariège las graussas. An totas de grava e a còps calhaus. Èran reputadas coma tèrras de vinhas. « Graussa » vendriá del latin popular *grava* mot d'inspiracion prelatina. Dins d'autres parlar que'l nòstre un « grausèl » es una grava.

Enfin, les tèrrafòrts se tròban dins la valèa del Criu e de segur pels taps del Tèrrafòrt ! Rics en argela son tèrras pesugas que peguejan quand son banhadas e qu'un còp secas venon duras coma calhaus. Atal se compren melhor l'apellacion de tèrras fòrtas. Per parlar del país de las tèrras fòrtas se diguèc le tèrrafòrt, atal un masculin anormal remplacèc le femenin. Le mot es passat tanben dins la toponimia e d'unes lòcs s'apèlan Tèrrafòrt.

Simplicitat vòl pas dire marridas faïçons

Lo Sénher Gaston èra pas un marrit mèstre, aquò s'ac pòt pas dire ! Borgés aisat, propietari d'un castèl e de tèrras eretadas de sos parents, gerissiá amb consciéncia sos camps de blat, sas vinhas e qualques bòsques, amb l'ajuda preciosa de bordièrs, bons trabalhaires e que planhián pas lor pena.

« Estalviar sus son ben », coma alavetz se disiá, en evitant las despensas inutilas, econòm duscas a la parsimoniá, qu'impausava a sos servidors e a el tanben.

Un detalh de la vida domestica m'es estat contat per ma tanta, convidada aquel jorn a partejar le repais familial, perque sa maire èra la protegida e l'amiga de Dòna.

A l'acostumat, la taula dels mèstres èra servida en primièr e los plats tornavan partir a la cosina pels domestics, quand tot le monde èran estats servits.

Aquel jorn, i aviá una bona rason per que l'òrdre siaga invertit e que tot le monde siaga preissat. Jacquet e sa femna mangèron doncas les primièrs e le plat foguèt portat sus la taula. Mas aqueste còp pròpriament e polidament entamenat de las parts ja prelevadas : èra una brava leiçon de delicadesa. La taulada ac an plan comprés, dins le silenci !

L'economia, s'aviá de bon, s'impausava de còps un pauc rudament. Èra pas sovent que Mossur dintrava dins la sala de la bòrda per discutir amb Jacquet de las òbras a venir.

Sietat familiarament al canton de la cheminièra, escartava les socs per que crèmen mens vite... Segur, èra sa fusta, mas, s'èra per mostrar qu'aviá pas besonh de tant de calor ? O alavetz per fèr durar son preciós combustible ?

Vos'n daissi jutjar !

Geneviève Dagain

La cronica de Claudina Solhà

Les sapins

Non'm brembi cap mès se quu, ne se quäl ministèri (le de l'Agricultura sèque) decidèc a París que calia plantar sapins. Qu'èra le moment, dins las annadas seissanta-setanta, ont un flòc de vielhis pageses abandonavan l'eilevatge, e ont non i avia forçadament un joés andà remplaçar-les, pusque partiren trabalhar per las vilas. Tant i a que, andà *soi-disant* encoratjar las papetarias, arribèren al país per milierats arbenhòts que furen distribuïdis als paísans, que s'encarguèren de fèr les traucs dedens les prats, pueish de les plantar, mema aishús peçòtas pr'ací pr'alà.

Òc, les tecnicians de l'ONF j'ensagèren de fèr las causas coma cal, d'analisar les sòls, e d'adaptar en cadà un la varietat de sapin que li corresponia, epiceàs pr'ací, pins de Còrsa pr'alà, e que te sabi encara. E mema que non costèc cap grand causa als agricultors.

D'aquel temps, que plavia e que nevava normalament. Doncas aquelis arbenhòts que creishèren coma cal. D'uns que se n'anèren pro lèu coma sapins de Nadal, çò que permetèc de l's esclarir. E al cap de cinquanta ans e mès ara, que comença de n'i aver de plan polidis a explotar.

Solament, las papetarias qu'an soenh barrat. E que s'estiman mès, andà las que demoran, crompar la pasta a la Sueda o al Canadà, mès lèu que fabricar-la.

Alavetz, qué fèr'n, d'aquelis arbes ? Als endrets ont les camions pòden anar, ja i a societats que s'ocupan de les tronçonar, esbrancar, desbardar. E que les pòrtan en ressècs, ont faràn planchas, lambordas, listèls... Una partida ja va pr'aquò a Sent-Gaudens, andà fèr'n pasta.

E les autis, les que son luenh de pertot ? Les proprietaris que les dèishan aquí, tròp complicat de's lançar en empresas parellhas. E pueish, ara que s'i é metuda la secaressa, a còp d'endrets, qu'on les vé a devier marron, a pèrde totas las gulhas e a secar's de cap a pè. Aquí, papòlas que se n'emparan e qu'acaban per chapar-les se. E un dia de tempèsta, que caen. Que disen que, se son presis a temps, qu'òm pòt servir-se'n encara, mes non cal cap punhar. Senon, que's descompausan aquí, tornant a la tèrra çò que l'i emprontèren.

Enfin, tornem a la version optimista. Que i a un flòc d'annadas que Robèrt, le meu vesin, que's servic d'aquela matèria prumèra andà adobar las maisons de l'escart, bastir'n d'autas, e agrementar-las d'engarns e d'abrics de pertot. Aquò que permetèc un brave desgatjament de totis les sapins de l'entorn, çò que da ara un paísatge agradiu.

Aquestis tempses, non vòls pas que la sèva petita-filha, amb le copin, qu'an decidat de's vier installar al país, ont s'adòban una bòrda en una polida maison. E doncas, una fòrta demanda de lenha andà totis aquelis trebalhs.

E Robèrt que s'a fèt un gaug de causir un flòc dels sapins encara presentis, de les tronçonar, esbrancar, amb le tractor tirar-les al bòrd de la rota. E un dia que les vírem partir, 6 mètres de long, aishús un camion que gausèclas non poder virar ne traversar a endrets ont les passatges non son previstis and'aquò. Deguns non's pòt imaginar un periple parellh ! Enfin, b'arribèren a Lacort, e d'aquí recuperadis per l'entrepresa qu'ac metèc tot a las dimensions volgudas e que les tractèc contra les parasitas e le fòc.

E, uns tempses après, que tornèren a puejar, entrepausadis aquí andà que sequèssan e, sustot, non's banhèssan. Pueish, a mesura dels besonhs, que prenguèren en tractor le camin de la bòrda-maison. Ara, que son en plaça. Les obrièrs que s'encarguèren de méter tot aquò en valor. Se vesiatz se quina polida carpenta non fè ! E les planchèrs, una maravilha. Le mainatjon que'n va poder profietar.

Mes que'n cal encara, d'aquelis sapins. Doncas las operacions que recomencèren. De novèlis arbes que passèren per la tronçonusa de Robèrt, que seguiren le camin ja conegut, e que demoran ara d'èster emploiadis andà bastir un garatge-abrigalh de còsta casa. Mes les esquiròls que s'an pergut le nis, e un coble de falcons tanbens...

Altant díser-vos que tot aquò que fè de bravis traucs dedens le paísatge. Que permet atal de tornar ganhar chiu de prat andà las vacas del joés qu'a ara pres las tèrras. Positiu, tot aquò, non ?